

УЛС ТӨРИЙН ОНОЛ, ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ**УЛС ТӨРИЙН СУРГААЛИЙН ТҮҮХИЙН СУДАЛГААНД ВЕРИФИКАЦИ,
ФАЛЬСИФИКАЦИЙН АРГА ЗҮЙГ ХЭРЭГЛЭХ АСУУДАЛ****Ц.ГАНБОЛД***Профессор, МУИС, ШУС, Ниймгийн Ухааны Салбар,
Улс төр судлалын тэнхим***Э.БАТ-ЭРДЭНЭ***Улс төр судлалын тэнхимийн докторант*

Түлхүүр үг: Верификаци, фальсификаци, шинжлэх ухаан, арга зүй, арга, онол, Улс төрийн шинжлэх ухаан, Улс төрийн сургаалийн түүх, судалгаа, няцаагдах зарчим, шүүмжлэлт рационализм, онолын ил тод байдал, судалгааны үр дүн, хөгжил, төлөвшил

Товч агуулга: Тус өгүүлэлд нийгмийн шинжлэх ухааны судалгааны томоохон бие даасан чиглэл болтлоо хөгжсөн верификаци болон фальсификацийн арга зүйн зарчмын тухай, энэхүү арга зүйн зарчмыг Улс төрийн шинжлэх ухаан, Улс төрийн сургаалийн түүхийн судалгаанд хэрэглэх асуудал, түүний ач холбогдол, үр дүнгийн тухай авч үзсэн болно.

Abstract: This article reflects verification and falsification methodology that develops as a major independent direction of social science research methods, its research methodology application in the political science and political teachings history researches, importance and results of the research method.

Аливаа судалгааны ажил өөрийн гэсэн хүрэх үр дүн, зорьсон зорилготой байх, нөгөө талаар шинжлэх ухаанч чанар, шинжлэх ухааны шүүмж, маргаан өрнүүлэхүйц ил тод байх ёстой. Ил тод байдлыг хангах үндсийн нэг нь тухайн судалгааны ажлын гол мөн чанарыг илэрхийлж буй ойлголтуудыг мэргэжилийн түвшинд тайлбарлах, эрдэмтэн судлаачдын үзэл баримтлал, хандлага дээр өөрийн тайлбарыг нэмэн уралдуулах, зохиол, бүтээлээс нь иш татах, тухайн ойлголтуудын талаархи эрдэм шинжилгээний өгүүлэл, шинжлэх ухааны шүүмж, мэтгэлцээн ..., зэргээс иш татаж цогц байдлаар тусгах явдал юм. Энэхүү цогц байдлаар тусгах тухай асуудлыг шийдвэрлэхэд томоохон үүрэг гүйцэтгэх арга зүй, хандлага бол верификаци, фальсификацийн зарчмыг Улс төрийн шинжлэх ухаан болон Улс төрийн сургаалийн түүхийн судалгаанд хэрэглэх тухай асуудал юм. Өгүүллийн эхний хэсэгт верификаци болон фальсификацийн тухай ерөнхий ойлголтууд, хоёрдугаар хэсэгт энэхүү арга зүйн зарчмыг ерөнхий болон салбар шинжлэх ухаанд хэрэглэж ирсэн туршлага, гурав дахь хэсэгт Улс төрийн шинжлэх ухаан болон Улс төрийн сургаалийн түүхийн судалгаанд хэрхэн хэрэглэсэн тухай болон ач холбогдол, үр дүнгийн тухай бичсэн болно.

Верификаци, фальсификацийн арга зүйг ерөнхий шинжлэх ухаан, салбар шинжлэх ухааны арга, арга зүйд хэрэглэх талаарх томоохон бүтээлүүдийн дотор Английн судлаач Карл Раймунд Попперын бүтээлүүд томоохон байр суурийг эзэлдэг. Тэрээр энэ чиглэлийн үзэл баримтлал, сургаалиа “Нээлттэй нийгэм, түүний дайснууд” /I, II боть/, “Түүхчлэх үзлийн гуйланчлал”, “Диалектик гэж юу вэ?”, ..., зэрэг бүтээлдээ тусгасан байна. Түүний энэхүү онол, үзэл баримтлалыг нарийвчлан судалж, Унгарын философич Ч.Пирс шинжлэх ухааны эргэлтэнд оруулж, бие даасан томоохон арга зүйн хандлага болгон өргөжүүлсэн байна. Мөн К.Р.Попперын шавь И.Лакатос эдгээр ойлголтыг улам нарийвчлан судалж, энэ чиглэлийн бие даасан өгүүлэл, бүтээлүүдийг дагнан судалж бичсэн байна.

Верификаци хэмээх ойлголт нь үгийн утгийн хувьд *verificare* буюу “*үнэнийг нотлох*” гэсэн үгнээс үүдэлтэй юм. Энэхүү ойлголтыг цааш задлан нарийвчлан үзвэл шалгагдах зарчим бол аливаа шинжлэх ухааны тулгуур зарчмын нэг бөгөөд аливаа нотолгооны үнэн мөнийг тогтоохдоо уг нотолгоог өөр төрлийн баримттай жишиж тогтооно хэмээн үзсэн¹. Венийн дугуйланд² томъёолсоноор верификацийн зарчмын үндэс нь туршлагаас танин мэдэх тухай асуудал юм. Ингэхдээ туршлагын ололтыг бүртгэн өгүүлэх нотолгооны шууд шалгагдах чанар, мөн шууд шалгагдах нотолгоонд ямар нэг үндэслэлийг тохируулах шууд бус шалгагдах чанар гэж хоёр ангилснаар илүү үр дүнтэй, хялбар болно хэмээн үзсэн байна. Верификацийн тухай ойлголтыг аливаа шинжлэх ухааны агуулга бүхий ойлголтыг утга санаа, мөн чанар ойрхон өөр төрлийн ойлголттой харьцуулан жиших /эталон/, А ойлголтын мөн чанар, голлох ойлголтуудыг Б ойлголтын мөн чанартай харьцуулан тавьж, гарсан ялгаанд дүгнэлт хийх замаар тухайн ойлголтыг танин мэдэх, ялгааг олж харах, шинэ мэдлэг бүтээх үйл явц хэмээн тайлбарлаж болох юм. Дээрхи байдлаар олж авсан мэдлэг нь нэг

¹ Орос хэлнээс орчуулсан Г.Лувсанцэрэн, Са.Пүрэв, Д.Содномгомбо ..., зэрэг, “Философийн толь” 524-р тал., УБ 1990 он

² Венийн их сургуулийн индуктив шинжлэх ухааны тэнхимийн дэргэд 1922 онд байгуулагдсан бөгөөд логик позитивизмын үзэл санаа, верификацийн зарчмыг судлах үндсэн зорилготой үйл ажиллагаа явуулсан

талаас тухайн судлаачид аливаа асуудлыг олон талаас харах, бүтээлч хандлага төлөвших, өөрийн арга зүйг олоход тустай юм.

Фальсификацийн тухай ойлголт, мөн чанарыг Английн сэтгэгч К.Р.Поппер өөрийн философи, нийгэм судлалын үзэл баримтлалдаа шүүмжлэлт рационализм хэмээх логик позитивизмын эсрэг зохиосон боловч тухайн хандлагаасаа салж чадаагүй юм. Тэрээр “шалгагдах зарчим” буюу верификацийн оронд “үгүйсгэх зарчим” хэмээх ойлголтыг дэвшүүлж, эмпирик болон нэг үзэл, номлолоос татгалзсан юм. Түүний оронд шинжлэх ухааны ямар ч мэдлэг алдаатай байж болохоос гадна таамналын шинжтэй байна гэсэн баталгааг дэвшүүлсэн байна. Энэ зарчмыг хэрэгжүүлж, мөрдөж чадвал тухайн шинжлэх ухаанд их үнэ цэнэтэй, ач холбогдолтой гэж үзсэн нь түүний фальсификацийн арга зүйн зарчмыг боловсруулсан гол үндэслэл юм³.

Шүүмжлэлт рационализм буюу фальсификацийн арга зүйн зарчим 1920-иод оны эхээс хүч түрэн орж ирсэн бөгөөд Европ, Америкийн философийн голлох чиглэл болтлоо хүчийг авсан юм. Энэ чиглэлийг баримтлагч томоохон эрдэмтдийг дурдвал Карл Раймунд Поппер, У.Бартли, И.Лакатос, Дж.Агасси, Дж.Уоткинс, Г.Альберт, Х.Шпинер зэрэг эрдэмтэн, судлаачид байдаг. Шүүмжлэлт рационализмыг өөрөөр фальсификационизм хэмээн нэрлэдэг нь энэхүү ойлголтуудын мөн чанар, зарчим, арга зүй нь нэг гэсэн утгийг илтгэж байна. Шүүмжлэлт рационализм буюу фальсификаци нь онолын нотолгоог туршлагын үр дүнд олж авсан эмпирик ололттой харьцуулан түүнийг няцааж, үнэн мөнийг нь шалгах зарчим, арга зүй юм. Энэхүү судалгааны арга зүй, зарчимаа тэрээр шинжлэх ухааны нотолгооны чанарыг тодорхойлох арга бус, харин шинжлэх ухааныг шинжлэх ухаан бусаас тусгаарлах арга хэмээн ихэд үнэлэн тайлбалажээ. К.Р.Попперийн үзсэнээр гагцхүү гуйвуулж болох мэдлэг л шинжлэх ухааны мөн чанарыг өөртөө хадгалдаг ажээ.

Карл Поппер шинжлэх ухааны арга, арга зүйн судалгаанд верификаци, фальсификацийн арга зүйг хэрэглэх томоохон хувь нэмрийг оруулж, өөрийн үндэслэл, тодорхойлолтыг өгөхдөө “арга зүй” хэмээх ойлголт нь “арга” хэмээх ойлголтын үргэлжлэл, энэхүү хоёр ойлголт бие даан нэгээрээ оршин тогтнох боломжгүй хэмээн үзжээ. Харин арга хэмээх ойлголтыг тодорхойлохдоо “Арга гэдэг нь шинжлэх ухааны дүгнэлтүүдтэй тухайн судлаачийн ажиллах хэв маяг” гэж авч үзсэн байна. Энэ нь “арга” хэмээх ойлголтыг өмнөх үеийнхээ сэтгэгчдээс илүүтэйгээр плюралист утгатай болгосон юм. Гэхдээ дээрх тодорхойлолт нь “арга” хэмээх ойлголтыг ямар ч хяналтгүй, дур зоргын зүйл хэмээн тунхаглаагүй юм. Гэхдээ аливаа аргуудаас хамгийн түгээмэл төдийгүй судалгаа үр дүнд хүрэхэд баримжаалан чиглүүлдэг анхдагч арга бол “алдаж-онох” мөн болохыг К.Р.Поппер өөрийн бүтээлдээ үндэслэж, диалектик аргын сул болон буруу элементүүдийг тодорхой жишээгээр няцаасан байдаг⁴.

Шүүмжлэлт рационализмын эх үндэс нь “няцаах зарчим” хэмээн тэрээр үзжээ. Энэ нь фальсификаци буюу фаллибилизм⁵ хэмээх ухагдхуунаар нөхцөлдөнө гэж үзсэн байна. Нэг ёсондоо няцаах зарчим орших гол нөхцөл нь фальсификаци буюу “Fallibilism” хэмээх ухагдхуун ажээ. Энэ ойлголт нь аливаа онол алдаатай гэсэн гол утгатай бөгөөд, нэг ёсондоо алдаа дутагдлын тухай сургааль хэмээн үзэж болно. Энэхүү нэр томъёог анх Унгарын философич И.Лакатос /1922-1974/ хэрэглэж бие даасан бүтээл, өгүүлэл бичсэн байна. Харин К.Р.Поппер XX зууны 60-аад онд өөрийнхөө сургаалийг фаллибилизм болохын хувьд нь авч үзэн, үнэлсэн байдаг байна. “Няцаах зарчим” буюу фальсификаци хэмээх ойлголт нь үгийн утгийн хувьд Латин хэлний *Factus*-худал, *Facio*-хийх гэсэн үгнээс гаралтай бөгөөд аливаа онолыг нарийвчлан авч үзвэл уг онолд харшлах эмпирик баримттай жиших /зөрчилдүүлэх/ явдал юм. Нэг ёсондоо няцаагдах шинж гэдэг нь няцаалтын өмнө тууштай аливаа онол нээлттэй байх явдал юм.

Улс төрийн сургаалийн түүх судлалын салбарын үүсэл хөгжил нь төрт ёсны үүсэл, хөгжилтэй хамт тоологдохуйц хэдэн мянган жилийн арвин баялаг түүхийг өөртөө багтаасан Улс төрийн шинжлэх ухааны салбар юм. Хүн төрөлхтний төрт ёсны үүсэл мээ VI-III мянган жилийн заагт Эртний өрнө дахины Грек, Ром, дорно дахины Энэтхэг, Хятад зэрэг хүн амын томоохон төвлөрөлтэй, нэгдсэн хүчийг шаардахуйц бүс нутгуудад үүсэн бий болсон байдаг. Тэгвэл энэхүү төрт улсын үүсэл хөгжлийг эртнээс нааш эдүгээг хүртэл судалж ирсэн томоохон салбар бол Улс төрийн сургаалийн түүх судлалын салбар юм. Тиймээс Улс төрийн сургаалийн түүх судлалын судалгаанд ач холбогдол өгч арга зүйг нарийвчлах, боловсронгуй болгох энэ чиглэлийн эрэл хайгуулыг хийх зүй ёсны шаардлага байна.

Улс төрийн сургаалийн түүх судлалын салбарт багтах хэдэн мянганаар тоологдох түүхийг шинжлэх ухааны арга зүйгээр цаг хугацааны хувьд үечилж, сэтгэгчдийн онол, үзэл баримтлалын төсөөтөй талуудаар ангилж, өрнө болон дорнын сэтгэлгээ, газар нутгийн байршлаас хамаарсан сэтгэлгээний онцлогоор нь хуваан ангилж .., тус тус судалж байна. Гэсэн хэдий ч Улс төрийн сургаалийн түүхийн судалгааны арга зүйд ерөнхий шинжлэх ухаан болон бусад салбар шинжлэх ухаануудад хэрэглэгддэг арга зүйг хэрэглэж судалгаанд хэвшүүлэх, томоохон арга зүйн шинэчлэлийг нийгмийн хөгжил хөдөлгөөн, шинжлэх ухааны өөрчлөлт, хөгжил, хурдтай зэрэгцүүлэн хийх нь зүйтэй юм. Энэ чиглэлд ерөнхий шинжлэх ухааны арга зүйд голчлон хэрэглэгддэг верификацийн арга зүй болон фальсификацийн /шүүмжлэлт рационализм/ зарчмыг Улс төрийн сургаалийн түүхийн судалгаанд ашиглаж хэвших нь зүйтэй хэмээн үзэж байна.

Верификацийн зарчмыг Улс төрийн сургаалийн түүхийн судалгаанд ашигласнаар дараах үр дүн гарна хэмээн үзэж байна.

³ Орос хэлнээс орчуулсан Г.Лувсанцэрэн, Са.Пүрэв, Д.Содномгомбо зэрэг, “Философийн толь” 333-р тал., УБ 1990 он

⁴ К.Р.Поппер, “Диалектик гэж юу вэ?”, 1995., 67-69-р тал

⁵ Fallibilismгэсэн Англи хэлний буулгавар бөгөөд Анх шинжлэх ухааны Философид Ч.Пирс авч үзсэн байна. Энэ нь Fallible-алдаанд эмзэг, найдваргүй гэсэн утгийг илтгэдэг байна.

Улс төрийн сургаалийн түүхэнд аливаа сэтгэгчийн сургааль, номлолыг судлахдаа өөр сэтгэгчийн онол, үзэл баримтлал, ерөнхий зарчим, үзэл баримтлал, номлолтой өрсөлдүүлэх, харьцуулсан судалгааг хийх замаар судлах нь үр дүнтэй юм. Верификацийн дээрх арга зүйг ашиглаж хэвшсэнээр тухайн судлаач аливаа онол, сургааль, үзэл баримтлалын чиглэлээр цогц мэдлэгийг бүтээх, сул, давуу тал, нэг нь нөгөөгөөсөө ялгарах гол онцлог, мөн чанаруудыг нарийн таних боломж бүрдэж байгаа болно. Нөгөө талаар Улс төрийн сургаалийн түүхийн судалгааны өөр хоорондоо адил төстэй олон ойлголтуудыг нарийвчлан танин мэдэж, ялгааг танин мэдэхэд чухал арга зүй болно.

Фальсификацийн арга зүйн зарчим нь шинжлэх ухаанч сэтгэлгээг бий болгох үндсэн нөхцөл юм. Учир нь аливаа онол хандлагад өөрийн үнэлэлт, дүгнэлтийг өгөх, тодорхой шалгуураар ангилах, шинжлэх ухааны шүүмжийг өгөх явдал нь аливаа судлаачид нэн тэргүүнд тавигдах шаардлага юм. Улс төрийн сургаалийн түүхийн салбар нь өөртөө олон мянган жилийн түүхийг багтаасан асар том салбар ухаан юм. Энэ утгаараа дээрх олон мянган жилийн хугацаанд болсон сайн муу, ач холбогдолтой болон ач холбогдолгүй бүхий л ойлголтуудыг өөртөө багтаадаг. Энэ нь тухайн салбар ухааны буруу биш бөгөөд түүхийн сайн муу бүхий л зүйлийг заах ёстой билээ. Гэвч өнөөгийн байдал дээр тухайлсан сэтгэгчийн онол хандлагыг ялгаж салгахгүйгээр, түүнд шинжлэх ухааны шүүмж дэвшүүлэхгүйгээр, онол сургаалийн сул талыг гаргах, судалгааны үндсэн дээр хайж олох тухай асуудал бараг үгүй гэж болохоор байна. Улс төрийн сургаалийн түүх судлалын энэхүү сул талыг бүрэн нөхөж чадвал энэ салбарын цаашдын хөгжил, төлөвшил, судалгааны арга зүй боловсронгуй болоход чухал ач холбогдолтой байх болно. Тиймээс энэхүү салбар ухааны арга зүйд фальсификацийн арга зүйн зарчмыг ашиглаж хэвших нь томоохон давуу тал болно хэмээн үзэж байна. Улс төрийн сургаалийн түүх судлалын судалгаанд фальсификацийн дараах шаардлагуудыг хэрэглэх нь зүйтэй юм. Үүнд:

- Тухайн сэтгэгчийн онол сургаалийг үзэл баримтлал төстэй боловсрогдсон өөр сэтгэгчийн үзэл баримтлалтай өрсөлдүүлэх, сул болон давуу талыг гаргах, шинжилгээ хийж, дүгнэлт гаргах;
- Тухайлсан нэг сэтгэгчийн үзэл баримтлал, эх зохиол, эсвэл түүхийн нэг үеийг хамарсан сэтгэгчдийн /тухайлбал сэргэн мандалтын үеийн сэтгэгчид/ үзэл баримтлал, онол хандлага дээр шүүмж, эссэ бичүүлэх;
- Судлаачдын онол, үзэл баримтлал дээр няцаалт хийж, өөрийн үзэл баримтлалыг дэвшүүлэх, онолын мэтгэлцээнийг өрнүүлэх;
- Улс төрийн шинжлэх ухаан болон Улс төрийн сургаалийн түүхийг судлахдаа тухайн судлаач сэтгэгчидийн туурвисан эх зохиолд шүүмж бичих, бусад сэтгэгчидийн эх зохиолтой харьцуулалт хийлгэх, шүүмж дэвшүүлэх;
- Улс төрийн сургаалийн түүхэнд бүтээгдсэн тодорхой онол, үзэл баримтлал, үзэл суртлын цаашдын чиг хандлагын талаар гипотез дэвшүүлэх; .., зэрэг нь Улс төрийн сургаалийн түүхийн судалгааны арга зүйд тодорхой хувь нэмэр оруулна хэмээн үзэж байна.

Фальсификацийн арга зүйг Улс төрийн сургаалийн түүхийн судалгаанд ашигласнаар нэг талаас цэвэр шинжлэх ухааны арга зүй, нөгөө талаар практик талаас ач холбогдолтой. Дээрхи үйл явцаар дамжиж Улс төрийн сургаалийн түүх судлалын арга зүйд өөрчлөлт, дэвшил бий болно гэдэг нь онол, арга зүйн шинжтэй дэвшил юм. Энэ тухай К.Р.Поппер өөрийн онол хандлагыг дэвшүүлэхдээ шүүмжлэлт рационализм нь танин мэдэхүйн бүх онолын томоохон асуудлуудыг зарим талаар тодотгож байгаа гэж бодож байна. Бидний ингэж их, тэгсэн мөртлөө ингэж бага мэдэж байгаагийн учир юу вэ? бас бид өөрсдөөсөө чангаах замаар үл мэдэхийн балчгаас яаж зугуухан гарч чадаж байна вэ? бид таамаг дэвшүүлж, түүнийгээ шүүмжлэн сайжруулах замаар ажиллаж байгаа учраас тэгж чадаж байгаа юм⁶ хэмээн шүүмжлэлт рационализм, фальсификацийн арга зүйн талаархи үзэл баримтлалын ач холбогдлыг дүгнэн үзсэн байдаг. Мөн тэрээр шинжлэх ухааны судалгаанд хамгийн гол зүйл бол баримт хэмээн үзэж, бид өөрсдийн алдаанаас болон бусдын шүүмжлэлээс суралцаж чадаж байгаа явдал бол гайхамшигтай баримт, бас бид дэлхий дахины түүхийн хүрээний хэм хэмжээний ертөнцийн хүрээнд суралцаж байгаа маань ч гайхамшигтай баримт юм. Энэ бүхнийг үндэслэн дүгнэвэл аливаа шинжлэх ухаан өөр өөрийн судалгааны онцлогтой, харин түүнийг хэрхэн, яаж боловсронгуй болгох, баяжуулах тухай асуудлаас улбаалан тухайн шинжлэх ухааны хөгжил, төлөвшил, шалтгаалдаг хэмээн үзсэн байна.

Эдүгээ Улс төрийн шинжлэх ухааны үүрэг, хариуцлага улам нэмэгдэж, нийгмийн шинжлэх ухааны томоохон салбар болсон байна. Аливаа шинжлэх ухаан нийгмийн хөгжил, өөрийн салбарын хөгжлийг чиглүүлэх үүргээ биелүүлж буй эсэх нь тухайн шинжлэх ухааны арга, арга зүйн боловсронгуй байдалтай шууд холбоотой. Тиймээс Улс төрийн шинжлэх ухааны хөгжил эдүгээ салбар судлалын судалгааны амжилт, нөгөө талаас боловсронгуй арга, арга зүйтэй нягт холбоотой болж байна. Иймд Улс төрийн шинжлэх ухааны гол салбар болох Улс төрийн сургаалийн түүх судлалын арга, арга зүйд верификаци, фальсификацийн зарчмыг хэрэглэсэнээр дараах үр дүн гарна хэмээн дүгнэж байна.

- Верификаци, фальсификацийн зарчимд буй шүүмжлэлт үзэл санааг дэвшүүлэх, тухайн онол, сургаалийн сул талыг олж, няцаагдах шинжийг илрүүлэх, шинжлэх ухааны таамаг дэвшүүлсэнээр тухайн улс төрийн сургаалийн тухай цогц мэдлэгийг олгох;
- Улс төрийн сургаалийн түүхийг судлах судалгааны арга, арга зүйг шинэчлэх, боловсронгуй болгох нь энэ салбарын цаашдын чиг хандлагад чухал нөлөөг үзүүлэх учир шинэ арга, арга зүйг салбар судлалын судалгаанд хэрэглэх, дэлгэрүүлэх;

⁶ Карл Раймунд Поппер ., Нээлттэй нийгэм түүний дайснууд ., 439-р тал ., 1943 он

- Улс төрийн шинжлэх ухаан, Улс төрийн сургаалийн түүхийн судалгааг хийж буй бүх түвшиний судлаачид өөртөө бүтээлч хандлагыг төлөвшүүлэх нь чухал юм. Энэ чиглэлд тухайн судлаачийг бэлтгэх, бүтээлч арга зүйн хандлагыг эзэмшүүлэхэд верификаци, фальсификацийн зарчимд буй шалгуур, шаардлагуудыг хэрэглэх нь томоохон үр дүнд хүргэнэ.

Улс төрийн сургаалийн түүхийн судалгааны арга, арга зүйн асуудал, түүнд верификаци болон фальсификацийн арга зүйг хэрэглэх, хөгжүүлэх асуудлыг дүгнэж үзвэл дараах дүгнэлтүүд гарч байна. Нэгдүгээрт, шинжлэх ухааны ерөнхий болон тусгай аргуудын мөн чанар, онцлог, бусад аргаасаа ялгарах ялгааг нарийн танин мэдэх зайлшгүй шаардлагатай юм. Учир нь тухайн аргын мөн чанарыг нарийн танин мэдэх нь бусад аргаас ямар давуу болон сул талтайг нарийн танин мэдэхэд верификаци болон фальсификацийн арга зүйг хэрэглэх нь томоохон гарц, болно. Нөгөө талаар шинжлэх ухааны ерөнхий болон тусгай аргуудын талаар нарийвчилсан, системтэй мэдлэгийг бий болгоход чухал ач холбогдолтой. Хоёрдугаарт, дээрх арга, арга зүйг илүү нарийвчилж, Улс төрийн сургаалийн түүхийн судалгаанд хэрэглэгддэг аргуудын мөн чанар, онцлог, хоорондын ялгааг нарийн танин мэдэх нь чухал юм. Аливаа аргыг нарийн танин мэднэ гэдэг бол тухайн аргыг шинжлэх ухааны судалгаанд хэрхэн үр дүнтэй, бүтээлчээр ашиглах, нөгөө талаас тухайн судалгааны объектод нийцүүлэх тухай ойлголт юм. Судалгааны аргыг буруу сонгосноос тухайн судалгааны ажил мухардалд орох, үр дүн нь удаан гарах явдал түгээмэл байдаг. Тэгвэл энэхүү “аюулаас” хамгаалах арга зам нь тухайн салбарт түгээмэл хэрэглэгддэг судалгааны аргуудыг нарийн танин мэдсэн байх явдал юм. Гуравдугаарт, дээрх хоёр ойлголт ойлголт дээр нэмэгдээд арга зүй хэмээх ойлголт нэмэгдэж буй нь тухайн судалгааны ажил бүтээлч, үр дүнтэй болох үндэс юм. Энд арга зүй хэмээх ойлголтыг судлаач, хүнтэй холбоотойгоор авч үзэж байгаа болно. Учир нь арга зүй хэмээх ухагдхууныг тухайн судлаачийн судалгааны объектод хандаж буй хандлага, чадвар, судалгааны явцад баримтлах зарчим, зан чанарын цогц гэсэн утгаар авч үзэж байна.

Энэ бүхнээс үндэслэн аливаа шинжлэх ухааны судалгаа үр дүнтэй болох гол нөхцөл нь дээрх арга зүйг хэрэгжүүлэх, алхам тутамд хөгжүүлэн дэлгэрүүлэх тухай асуудал юм. Тиймээс Улс төрийн шинжлэх ухаан болон Улс төрийн сургаалийн түүхийн судалгааны арга зүйг шинэчлэх, хөгжүүлэх нэг гарц нь энэ чиглэлийн судалгаанд верификаци, фальсификацийн арга зүйг хэрэглэх явдал хэмээн үзэж байна. Нэг ёсондоо аливаа судалгааны объектыг судлахдаа шинжлэх ухааны аргуудын мөн чанар, онцлогыг нарийн мэдэх явдал, үүнээс шалтгаалсан аргыг тохируулан сонгох явдал, нэмэгдээд тухайн арга зүйг нийгмийн хөгжилд тохируулан улам боловсронгуй болгох холбоо бүхий гурван холбоо ойлголт, зарчмыг баримтлахад верификаци болон фальсификацийн арга зүйг хэрэглэх нь аливаа судалгааг үр дүнтэй болгоход чухал хувь нэмэр оруулах болно хэмээн үзэж байна.

НОМ ЗҮЙ

1. Ерөнхий ред Ц.Ганболд, “Улс төрийн Шинжлэх ухаан”, УБ. 2001
2. А.Жамбал, “Улс төрийн сургаалийн түүх”, УБ., 2000 он
3. Г.Чулуунбаатар, “Шинжлэх ухааны танин мэдэхүйн логик, судалгааны ажлын арга зүй”, УБ., 2001 он
4. Г.Лодой, “Философи ба шинжлэх ухааны арга зүй”, УБ., 2002 он
5. К.Р.Поппер, “Нээлттэй нийгэм ба түүний дайснууд”, 1,2-р боть, УБ., 2006 он
6. К.Р.Поппер, “Түүхчлэх үзлийн гуйланчлал”, УБ., 1995 он
7. К.Р.Поппер, “Диалектик гэж юу вэ”, УБ., 1995 он
8. А.Ж.Тойньби, “Түүх судлал”, УБ., 2007 он
9. Орос хэлнээс орчуулсан Са.Пүрэв, Д.Содномгомбо зэрэг, “Философийн толь”, УБ., 1990 он
10. А.К.Рогерс, “The Socratic problem”, 1933 он
11. МУИС-Улс төр судлалын тэнхим, “Политологи” сэтгүүл ,,, “Монгол дахь орчин үеийн улс төрийн шинжлэх ухааны сургалт судалгааны зарим асуудал” өгүүлэл, УБ., 2007, № 281
12. УТБА, “Шинэ толь” сэтгүүл ,. Х.Пүрэвгогтох “Шүүмжлэлт рационализм”, № 23, УБ., 1998 он
13. Сато, Ёжи нар, “Суутнуудын санаа бодолд хил хязгааргүй”, УБ., 2004 он